

Впливаючи на суспільне виробництво, екологічні фактори впливають на конкурентоспроможність підприємств і товарів. Екологічні фактори конкурентоспроможності товару залежать від нецінової конкуренції, яка пов'язана з поліпшенням якості і екологічною чистотою продукції, а також більш низьких ресурсно-екологічних витрат у процесі виробництва.

Доцільність екологізації технологій або товарів в умовах ринку може бути визначена за допомогою системи наступних показників:

- Мобільність екологічної капіталізації виробництва певного виду товару, яка визначається тривалістю періоду, протягом якого підприємство може екологізувати виробництво або налагодити випуск більш екологічно чистого товару;
- Еластичність екологічних витрат на екологізацію товару або виробництва до загальної суми витрат;
- Еластичність попиту на екологічно чистий товар за ціною;
- Еластичність екологічної капіталізації виробництва за ціною товару;
- Еластичність капіталізації виробництва екологічно чистого товару за ціною.

Концепції управління екологічними ризиками враховує три основні інструменти впливу на їх зменшення: економічні, технічні та нормативно-правові.

Враховуючи технічні, економічні та нормативно-правові інструменти даної концепції очікується наступний результат:

- Зниження викидів в атмосферне повітря;
- Зниження скидання забруднених стічних вод у поверхневі водойми;
- Збільшення рівня утилізації токсичних відходів;
- Підвищення рівня економічної безпеки та екологічної надійності господарської діяльності підприємств та навколишнього середовища;
- Зменшення випадків онкологічних захворювань;
- Оптимізація структури енергетичного сектору в результаті збільшення обсягу використання енергетичних джерел з низьким рівнем викидів двоокису вуглецю.

Висновки. Стратегія розвитку підприємства не може бути сформована без повного врахування факторів глобалізації та глобальної конкуренції, які впливають і впливатимуть у майбутньому. У подальшому практична реалізація запропонованої стратегії потребує перегляду ключових орієнтирів у системі управління процесами розвитку підприємств, створення системи індикаторів екологічної спрямованості розвитку, в якій оптимальним чином поєднуються економіко-екологічні інтереси виробників і споживачів.

РЕЗЮМЕ

В роботі розглянутий алгоритм стратегій управління ризиком підприємства, запропоновані стратегічні напрями діяльності у екологічному аналізі, запропонована стратегія управління екологічними ризиками.

Ключові слова: стратегія підприємства, екологічний ризик, управління, концепція.

РЕЗЮМЕ

В работе рассмотрен алгоритм стратегий управления риском предприятия, предложены стратегические направления деятельности в экологическом анализе, предложена стратегия управления экологическими рисками.

Ключевые слова: стратегия предприятия, экологический риск, управление, концепция.

SUMMARY

In this paper the algorithm of the enterprise risk management strategies have been proposed in the strategic direction of the environmental analysis, propose a strategy for the management of environmental risks.

Keywords: enterprise strategy, environmental risk management concept.

СПИСОК ДЖЕРЕЛ:

1. Герасимчук В. Стратегічне управління підприємством: Графічне моделювання: Навч. посіб./ Василь Герасимчук.: М-во освіти України. Київський нац. екон. ун-т. - К.: КНЕУ, 2000. - 360 с.
2. Деева Н.Э. Формирование экологической политики как элемент стратегического планирования предприятий // Вісник Технологічного університету Поділля. – 2000. - №4. – С.21-23.
3. Лапуста М. Г. Риски в предпринимательской деятельности/М. Г. Лапуста, Л. Г. Шаршукова. – М.: ИНФРА-М, 2005. – 224 с.
4. Державна служба статистики України - [електронний носій] - <http://www.ukrstat.gov.ua/>
5. Попова О. Ю. Концептуальні засади управління екологічною спрямованістю розвитку підприємств // Актуальні проблеми економіки. – 2010. № 6 (108). – С. 182-188.
6. Якубовский Н., Новицкий В., Киндзерский Ю. Концептуальные основы стратегии развития промышленности Украины на период до 2017 года // Экономика Украины. – 2007. № 11. - С. 4-20.
7. В. Ярчак. Про екологічний ризик джерел підвищеної екологічної небезпеки // ВІСНИК ЛЬВІВ. УН-ТУ. –. 2009. Вип. 48. С. 209–215.

УДК 338 (477)

ОБГРУНТУВАННЯ РОЛІ ДЕРЖАВИ В РЕГУЛЮВАННІ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНИХ ПРОЦЕСІВ

Диха М.В., к.е.н., доцент кафедри економіки підприємства і підприємництва, Хмельницький національний університет

Постановка проблеми. Питання про роль держави в системі соціально-економічних відносин – одне з ключових у практиці господарського життя. Концепції щодо ступеня участі держави в економіці активно обговорюються упродовж багатьох років.

Історія людської цивілізації не дає прикладів економіки, що була б вільною від держави, хоча ступінь і форми втручання держави в економіку завжди були різними та залежали від певних факторів. Серед основних з них – тип економічної системи, що являє собою особливу, певним чином упорядковану систему взаємодії між суб'єктами національної економіки.

Зміни у суспільстві супроводжуються змінами в уявленні про роль держави в економічному і соціальному розвитку держави. Сучасні світогосподарські процеси спонукають учених шукати відповіді на питання: яку роль повинен відігравати інститут держави, якими повинні бути головні сфери державного впливу, що і обумовлює актуальність теми дослідження.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Визначення ролі держави в регулюванні соціально-економічних процесів досліджували представники різних напрямів економічної думки: Дж. Кейнс, М. Фрідмен, Ф. Перру, М. Альберт, К. Ротшильд, К. Ерроу, Г. Зонненшайн. Державне управління як системне суспільне явище, проблеми державного регулювання економіки висвітлюють у працях вітчизняні та зарубіжні науковці сучасності, зокрема, такі як: В. Авер'янов, Г. Атаманчук, В. Бакуменко, А. Гальчинський, Л. Головка, Л. Дідківська, І. Михасюк, С. Мочерний, П. Надолішній, В. Орешин, Д. Стеченко, Л. Ходов. Але сучасні реалії обумовлюють необхідність подальших досліджень із зазначених проблем.

Мета і завдання статті. Дослідження проблем участі держави в соціально-економічних процесах, аналіз поглядів науковців щодо сутності державного управління та державного регулювання, обґрунтування основ ефективного державного впливу в сучасній Україні.

Виклад основного матеріалу. На певних етапах цивілізаційного розвитку різних країн роль держави обмежувалась або посилювалась. У ХХ сторіччі стала зрозумілою безперспективність економічного розвитку суспільства з крайнощами щодо втручання держави в економіку: з одного боку класичний капіталізм, коли держава зовсім не втручається в економічну діяльність, а з іншого – державний соціалізм, коли вона повністю регулює економіку.

Акумуляуючи кращі риси цих крайніх полів, країни з регульованою ринковою економікою залишили далеко позаду держави з іншими системами – так звану соціалістичною і стихійною ринковою.

Звертаючись до ретроспективного аналізу проблем участі держави в економічних процесах, можна побачити, що в світовій економічній літературі минулого сторіччя представлено досить різноманітний спектр думок щодо можливостей державного втручання у ринкову економічну систему (табл. 1).

Таблиця 1.

Еволюція наукових поглядів на роль держави в регулюванні соціально-економічних процесів

Напрями економічної думки	Представники	Визначення ролі держави в регулюванні соціально-економічних процесів
Кейнсіанство	Дж. Кейнс	Держава є активним учасником економічних процесів, регулятором та основним інвестором соціально-економічного розвитку.
Монетаризм	М. Фрідмен	Роль держави в економіці та соціальній сфері зводиться до обмеженого регулювання монетарних аспектів економіки, завдяки чому відбувається соціально-економічне зростання.
Інституціоналізм	Ф. Перру, М. Альберт, К. Родшильд	Держава є головним носієм економічної влади і саме владні повноваження держави є головним регулятором та стимулюючим фактором соціально-економічного розвитку.
Теорія соціального вибору	К. Ерроу	Держава відіграє вирішальну роль в розвитку соціально-економічної системи, оскільки інших інститутів, спроможних впливати на дану сферу соціального буття не існує, але цей вплив, в цілому, має негативний характер, оскільки гальмує розвиток економіки.
Теорія попиту без транзитивних переваг	Г. Зонненшайн	Роль держави полягає в активному впливі на соціально-економічну політику з метою її узгодження із економічними інтересами всього суспільства.
Концепція сталого розвитку	Римський клуб	Роль держави полягає в узгодженні суспільних, екологічних та економічних інтересів, коли саме соціальний розвиток та екологічна сталість розглядаються як основні аспекти суспільного розвитку.

Джерело: складено автором за [4; 18; 19; 20; 21; 22; 23].

Зазначимо, що в процесі еволюції поглядів економістів на питання регулювання економічних процесів у минулому сторіччі в західній макроекономічній теорії сформувалися дві альтернативні концепції, що одержали назву кейнсіанство і монетаризм, які дають прямо протилежні рекомендації щодо участі держави в регулюванні економіки.

Кейнсіаністи виходили з того, що система вільного ринку позбавлена внутрішнього механізму, що забезпечує макроекономічну рівновагу. Особливістю теорії є те, що ринок сам по собі не може забезпечити повної економічної стабільності, а тому держава зобов'язана відігравати активну роль у стабілізації економіки. Для цього потрібно формувати відповідну державну економічну політику, ефективно використовуючи економічні, правові та адміністративні важелі. В основі концепції монетаризму лежить положення про те, що апіорі ринки конкурентні і ринкова система спроможна автоматично досягати макроекономічної рівноваги.

Некейнсіанці запропонували новий підхід – вони створили теорію антициклічного державного втручання. У полі їхнього зору знаходиться не тільки фаза кризи, а й увесь економічний цикл, виходячи з того, що на рух національного продукту впливають не лише кризи, але й буми, м'яві поживлення й тривалі депресії. Тим самим у кейнсіанські ідеї був внесений динамічний елемент, що дало можливість створити теорію економічного зростання.

Представники інституціональної теорії критикували інші економічні школи, по-перше, за вузькість вихідної методології, що ігнорує роль соціологічних, політичних, соціально-психологічних факторів у функціонуванні економічного механізму; по-друге, за ігнорування важливих структурних та інституціональних особливостей реальної економіки. В цьому їхні погляди близькі авторові статті.

Для інституціоналістів центральною економічною проблемою є організація й контроль над економікою. Ф. Перру зазначає: «Завданням державного регулювання економіки є не макроекономічне стимулювання, а політика, направлена на створення і підтримку «полів росту» і розширення зони їх впливу» [21, с. 56]. Зазначимо, що ставлення інституціоналістів до об'єктивного існування влади було різним, цілі державного втручання в економіку трактувалися ними також неоднозначно, [18, с. 28; 21, с. 56; 22, с. 7], проте, вони розглядали державне втручання в економіку з позицій підвищення її ефективності, і саме економічна ефективність, на думку інституціоналістів, була основою соціального розвитку суспільства. На жаль, такий підхід до проблем соціально-економічного розвитку суспільства й участі держави в цьому процесі не став основою нової макроекономічної теорії.

Зважаючи на домінуючі думки щодо однобічної економічної орієнтації ринкового господарства протягом ХІХ сторіччя на шкоду соціальній, у ХІХ – ХХ сторіччя розвиненими країнами була здійснена спроба посилення соціальних сторін ринкової економіки й почали закладатися основи соціальної держави [2].

На цьому тлі виділяються теорії соціального вибору й суспільної рівноваги, які, у принципі, ставили завдання вирішення протиріччя між «соціальним» суспільним фактором економічного розвитку й економічною доцільністю.

Засновником сучасної теорії соціального вибору справедливо вважається К. Ерроу [19]. Це вражаючий приклад теорії у якій йдеться про неіснування раціонального правила суспільного вибору, що враховує думку всіх членів суспільства. Раціональний суспільний вибір не може бути компромісним – так можна інтерпретувати результат Ерроу (теорема про неможливість).

З погляду автора позитивне значення цього результату полягає в частковому поясненні того, чому загальноприйняті правила суспільного вибору – процедури голосування – нетранзитивні, а участь держави в процесі управління соціально-економічною сферою є абсолютно необхідною.

К. Ерроу став також одним із творців сучасної теорії загальної рівноваги [20]. Тут найважливішим досягненням стали не негативні, як у першому випадку, а позитивні результати: доказ існування й Парето-оптимальності рівноваги при досить загальних припущеннях. Перші моделі зразу ж почали узагальнювати в різних напрямках, використовувати для аналізу фактично всіх ключових проблем економічної науки. Однак, в той же час теорія стикнулася з істотними труднощами. Незважаючи на численні спроби, не вдалося знайти які-небудь загальні й природні умови, що забезпечують стабільність рівноваги. Приклади показували, що в модельованому світі можуть відбуватися події, що цілком розходяться з економічною інтуїцією. Програма побудови загальної економічної теорії на основі моделі рівноваги була істотно «підірвана» результатами робіт Г. Зонненшайна [23].

Г. Зонненшайн показав, що будь-яка безперервна функція, що задовольняє закон Вальраса, може бути представлена як функція надлишкового попиту в моделі чистого обміну (тобто, в найпростішому варіанті моделі загальної рівноваги) із квазівигнутими функціями корисності учасників. Обидві властивості – безперервність і виконання закону Вальраса – є досить загальними і можуть виконуватися для функцій, що зовсім суперечать нашим інтуїтивним уявленням про функції попиту. З теоремами Зонненшайна випливає, що без додаткових

припущень про вид функцій корисності не можна передбачати напрям змін ендогенних економічних змінних при варіації екзогенних параметрів. Наприклад, при збільшенні запасу товару в одного учасника його рівноважна ціна може змінюватися у будь-якому напрямі. Більше того, добробут учасника в точці рівноваги може зменшитися у результаті сукупного впливу різних соціальних благ. [23] Таким чином, уперше в економічній теорії було обґрунтовано припущення про те, що наявність соціальних благ може порушувати макроекономічну рівновагу, хоча реальних доказів цього твердження одержати не вдалося аж до 2008 (кризового) року.

Сучасна економічна наука переживає період критичного переосмислення своїх теоретико-методологічних основ з позиції сучасних уявлень про природу наукового пізнання і його межі. Наявність великої кількості теоретичних концепцій, які розглядають одні і ті ж економічні явища з принципово різних позицій і приводять до різних висновків, ставить під сумнів здатність економічної науки досягти об'єктивних універсальних законів управління економічним життям суспільства. Тому усі базові концепції економічної науки повинні піддатися критичному аналізу і переосмисленню щодо можливостей їх застосування у процесі регулювання соціально-економічних процесів у сучасних умовах.

Характеризуючи державне втручання у розвиток соціально-економічної сфери потрібно зазначити, що в науковій літературі нині відсутнє єдине бачення сутності цього процесу. У табл. 2 представимо погляди науковців щодо сутності державного управління та державного регулювання, вважаючи, що державне управління за своєю сутністю є регулятивною діяльністю і характеризує регулювання соціально-економічної системи як невід'ємний елемент управлінської діяльності, одну із загальноуправлінських функцій.

Таблиця 2.

Визначення сутності державного управління та державного регулювання

Автор	Джерело	Сутність
В. Авер'янов	[8, с. 26]	Державне управління – це вид діяльності держави, що ґрунтується на здійсненні ним управлінського, тобто організаційного впливу на ті сфери й галузі суспільного життя, які вимагають певного втручання держави шляхом використання повноважень виконавчої влади.
Г. Атаманчук	[1, с. 18]	Державне управління – це практичний, організуючий вплив держави на суспільну життєдіяльність людей з метою її впорядкування, збереження або перетворення, що опирається на його владну силу.
В. Бакуменко, П. Надолішній	[3, с. 21]	Державне управління – форма й основний різновид соціального управління, соціально-політична функція держави, що обумовлена об'єктивними потребами забезпечення цілісності суспільства, його функціонування й поступального розвитку. Це діяльність щодо реалізації владних повноважень держави з метою виконання нею організаційно-регулюючих і службових функцій у суспільстві взагалі й в окремих сферах його життя.
І. Михасюк	[12, с. 8]	Державне регулювання – це комплекс заходів держави, спрямованих на скерування суб'єктів економічної діяльності за напрямом, необхідним для досягнення сформованих органами державної влади й управління цілей.
Л. Ходов	[17, с. 17]	Державне регулювання економіки в умовах ринкового господарства є системою типових заходів законодавчого, виконавчого і контролюючого характеру, здійснюваних уповноваженими державними установами і громадськими організаціями з метою стабілізації і пристосування існуючої соціально-економічної системи до умов, що змінюються.
Д. Зухба, Є. Зухба, Н. Каптуренко	[10, с. 4]	Державне регулювання – комплекс економічних і політичних заходів, які здійснюють державні органи з метою координації економічних процесів, спрямованих на підтримку оптимальних пропорцій суспільного виробництва і запобігання в ньому кризовим ситуаціям.
С. Мочерний	[13, с. 379]	Державне регулювання – комплекс основних форм і методів цілеспрямованого впливу державних установ і організацій на розвиток суспільного способу виробництва (у т.ч. продуктивних сил, техніко-економічних, організаційно-економічних та соціально-економічних відносин) для його стабілізації та пристосування до умов, що змінюються.
В. Орешин	[14, с. 14]	Державне регулювання економіки – це діяльність органів влади щодо впливу їх на процес суспільного відтворення з метою досягнення суспільно корисних результатів.
Л. Дідківська, Л. Головка	[9, с. 14]	Державне регулювання – вплив держави на соціальний розвиток країни.
Д. Стеченко	[16, с. 5]	Державне регулювання – вплив держави на відтворювальні процеси в економіці відповідними засобами з метою зорієнтування суб'єктів господарювання та окремих громадян на досягнення цілей та пріоритетів державної політики суспільного розвитку.
В. Братишко	[5, с.71]	Державне регулювання економіки – це процес цілеспрямованого впливу на підприємство, тобто на створення нових вартостей, а також виробництво і використання ВВП. І входить цей процес до кола інтересів винятково держави як керівної системи в суспільстві.
Н. Саніахметова	[15, с. 122]	Державне регулювання економіки – заснована на законодавстві одна з форм державного впливу на економіку шляхом встановлення та застосування державними органами правил, націлених на коригування економічної діяльності фізичних і юридичних осіб, що підтримується можливістю застосування правових санкцій при їх порушенні.

Стисле, проте, на думку автора статті достатньо містке визначення державного управління надає український вчений В. Авер'янов. Близької, проте, вужчої за сутністю позиції щодо державного управління (обмежуючи вплив держави тільки «на суспільну життєдіяльність людей») притримується російський науковець Г. Атаманчук. Розкриваючи сутність державного управління, В. Бакуменко, П. Надолішній основний наголос роблять на функції управління соціальним розвитком з використанням владних повноважень. Такий підхід є досить обмеженим, оскільки економіка є саме основою для соціального розвитку, відповідно соціальна і економічна підсистеми в державному управлінні є органічно взаємопов'язаними.

При цьому, державне регулювання не підмінює, а посилює, доповнює ринковий механізм, держава бере на себе тільки ті функції, які непідвладні даному механізмові, і є головним регулятором усіх соціально-економічних процесів.

Деякі автори вважають, що державне регулювання економіки – це діяльність держави щодо створення правових, економічних і соціальних передумов, необхідних для функціонування економічного механізму згідно з цілями й пріоритетами державної економічної політики, заради реалізації національних інтересів держави [11, с. 95–96].

У науковій літературі провідною є думка про те, що державне регулювання – це система певних заходів організаційного, економічного, політико-правового, тощо характеру. До прихильників такого підходу належать І. Михасюк, Л. Ходов, Д. Зухба, Є. Зухба, Н. Каптуренко, проте, у останньому формулюванні, на наш погляд, не береться до уваги динамічний аспект проблеми.

Також державне регулювання розглядається економічною наукою як комплекс основних форм і методів впливу на певний процес чи об'єкт, під призвоєю впливу суб'єкта державного регулювання на об'єкт заради досягнення певних результатів. Прихильниками такого підходу є С. Мочерний, В. Орешин.

Державне регулювання трактується як діяльність держави, що відбиває соціальні аспекти цього поняття (Л. Дідківська та Л. Головка), але ігнорує економічну місію держави в процесі управління, з чим, безумовно, погодитися неможливо.

Визначення державного регулювання дослідниками (зокрема, Д. Стеченко, В. Братишко, Н. Саніахметовою) розкривають його сутність з різних боків, але характеризуються певними недоліками: по-перше – відсутністю системного підходу, по-друге – не повністю виокремлено об'єкт державного регулювання, його обмежено тільки «вдтворювальними процесами».

Зазначимо, що термін «державне регулювання» в західній економічній літературі має два значення. У широкому розумінні він ототожнюється з державним втручанням в економіку взагалі, у вузькому – з адміністративно-правовою регламентацією функціонування бізнесу [12, с.8].

Проаналізувавши наведені вище визначення, можемо зробити висновок, що вони по-різному розкривають сутність даного поняття і, як наслідок, кожне визначення по-різному трактує кінцеву мету державного регулювання. Науковці вбачають необхідність такого регулювання заради реалізації соціальних інтересів суспільства; розвитку суспільного способу виробництва і покращення соціального розвитку країни; вважають метою державного регулювання стабілізацію та пристосування соціально-економічної системи до умов, що змінюються.

Втім, на думку автора, важливо оптимізувати роль державного регулювання. Історичний погляд на системи державного регулювання, аналіз світового досвіду використання його інститутів дає безліч прикладів поєднання державою інтересів суспільства, колективів, особистості, забезпечення владного регулювання при збереженні саморегулювання та саморозвитку суспільства.

Позиція А. Гальчинського, висловлена ще на початку 2000-х років близька автору, актуальна і сьогодні. Провідний український економіст наголошував на тому, що «однією з центральних проблем економічної політики наступного періоду є переосмислення місця і ролі держави. Треба позбутися вкрай примітивного уявлення, що «багато держави – мало ринку», і навпаки. Протиставлення за принципом «або – або» ніколи не було і не може бути основою серйозної політики. Демонтуючи підвалини адміністративної економіки, ми порушили золоте правило: держава може залишити економіку без уваги лише там і тоді, де і коли будуть сформовані повноцінні ринкові механізми, які здатні ефективно діяти» [6, с. 10].

До цієї проблеми привертає увагу і Світовий банк, наголошуючи на тому, що «низький рівень дієздатності держави в багатьох країнах СНД, – підкреслюється у його спеціальному дослідженні «Держава у світі, що змінюється» – серйозна і зростаюча перешкода для досягнення прогресу в більшості сфер економічної та соціальної політики» [7].

У ринковій економічній системі відносини між суб'єктами господарювання ґрунтуються на принципах економічної свободи, вільної взаємодії попиту і пропозиції, вільному ціноутворенні та конкуренції, вони й визначають основні риси механізму регулювання економічних процесів.

В Україні механізми ефективного державного і ринкового впливу перебувають ще в стадії формування. Для держави найпершим кроком є створення умов, за яких дії суб'єктів господарювання у вільному ринковому середовищі ведуть до їх власного зміцнення, а відтак, і до зміцнення держави. Тобто, завдання держави полягає у становленні дієздатних суб'єктів господарювання та заохоченні їх до легальної прозорої ринкової самоорганізації. Найголовнішу проблему становить відсутність усталеної системи консолідації інтересів, яка в розвинених країнах існує у вигляді симбіозу промислового, торговельного, фінансового капіталу, розвиненої системи ринків, фінансово-кредитних, бюджетно-податкових та інших відносин, нормативно-правової бази. Відтак, основним завданням держави у сфері економічної політики є здійснення заходів, які забезпечуватимуть мінімізацію підстав для конфлікту інтересів при максимумі безпосередньої зацікавленості суб'єктів господарювання у реалізації запропонованої державою стратегії економічного зростання. При цьому, основу регулюючої ролі держави становлять закони розвитку й функціонування ринкової економіки. Держава не повинна діяти поза межами цих законів, інакше вона «підриватиме» основи ринкової економіки. Це ніякою мірою не означає підпорядкованості державного регулювання процесам ринкової самоорганізації. Йдеться про поєднання загальних закономірностей ринкового розвитку, цінностей економічної лібералізації з інтересами суспільства, завданнями підвищення ефективності суспільного відтворення, зростання добробуту населення.

Висновок. Держава, виконуючи класичні функції правового, судочинного, організаційного, економічного й ін. характеру законодавчо запроваджує «загальні правила гри», тобто, систему нормативних актів, які регулюють діяльність суб'єктів ринку, збирає податки, за рахунок яких утримує чиновників й виконує різні соціально-економічні завдання тощо.

Соціально-економічний розвиток країни обумовлюється її державним регулюванням. Державне регулювання економіки є елементом взаємовідносин уряду з економічними агентами, дієвий засіб вирішення практичних питань. Воно може виявлятися як послабленням, так і посиленням державного впливу. За допомогою державного регулювання визначають напрями розвитку економіки на всіх рівнях (від країни в цілому до первинної ланки – підприємства, об'єднання), поєднують усі функції управління в ході реалізації економічної стратегії соціально-економічного розвитку. Державне регулювання соціально-економічної системи країни виражається через конкретні заходи держави щодо її впливу на всю сукупність процесів, що відбуваються на макро-, мезо- та мікрорівнях, спрямовані на досягнення цілей державної політики щодо забезпечення соціально-економічного розвитку.

РЕЗЮМЕ

У статті проведено ретроспективний аналіз проблем участі держави в соціально-економічних процесах, проаналізовано погляди науковців щодо сутності державного управління та державного регулювання, обґрунтовано основи ефективного державного впливу в сучасній Україні

Ключові слова: держава, управління, регулювання, соціально-економічний розвиток

РЕЗЮМЕ

В статье проведен ретроспективный анализ проблем участия государства в социально-экономических процессах, проанализированы взгляды ученых о сущности государственного управления и государственного регулирования, обосновано основы эффективного государственного влияния в современной Украине

Ключевые слова: государство, управление, регулирование, социально-экономическое развитие

SUMMARY

The article is a retrospective analysis of the problems the state's participation in the socio-economic processes, analyzes the views of scholars about the nature of government and government regulation, rationale basics of effective state influence in modern Ukraine

Key words: state, control, regulation, socio-economic development

СПИСОК ДЖЕРЕЛ:

1. Атаманчук Г.В. Государственное управление. Учебное пособие / Г.В. Атаманчук. – М.: Энциклопедия управленческих знаний, 2000. – 188 с.
2. Бабич А.М. Государственные и муниципальные финансы / А.М. Бабич, Л.Н. Павлова. [Электронный ресурс]. – Режим доступа: http://sbiblio.com/biblio/archive/gosudarstvennie_i_munizipalnie_finansi/42.aspx
3. Бакуменко В.Д. Теоретичні та організаційні засади державного управління / В.Д. Бакуменко, П.І. Надолішній. – К.: НАДУ, 2003. – 210 с.
4. Блауг М. Экономическая мысль в ретроспективе / М. Блауг. – М.: Дело ЛТД, 1994. – 720 с.
5. Братишко В. Национальная экономика как объект государственного управления / В. Братишко // Экономика Украины. – 1994. – № 6. – С. 71–77.
6. Гальчинський А. Відновити дієздатність держави / А. Гальчинський // Економіка України. – 2000. – № 8. – С. 8–14.
7. Держава у світі, що змінюється / Офіційний сайт Світового банку [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.worldbank.org.ua/
8. Державне управління в Україні / За заг. ред. В.Б. Авер'янова. – К.: Інститут держави і права ім. В.М. Корецького, 1999. – 260 с.

9. Дідківська Л.І. Державне регулювання економіки: Навчальний посібник / Л.І. Дідківська, Л.С. Головка. – К.: Знання-Прес, 2000. – 209 с.
10. Зухба Д.С. Принципы и проблемы государственного регулирования экономики / Д.С. Зухба, Е.Н. Зухба, Н.Г. Каптуренко. – Донецк: ИПЦ «Донецк», 1991. – 25 с.
11. Макроекономіка: підручник / А.Г. Савченко, Г.О. Пухтаєвич, О.М. Тітьонко та ін.; За ред. А.Г. Савченка. – К.: Либідь, 1995. – 208 с.
12. Михасюк І.Р. Державне регулювання економіки: Підручник / І.Р. Михасюк, Л.А. Швайка. – Львів: «Магнолія плюс»; видавець СПД ФО «В.М. Піча», 2006. – 220 с.
13. Мочерний С.В. Економічна теорія: Посібник для студентів вищих закладів освіти / С.В. Мочерний. – К.: Вид. центр «Академія», 1999. – 592 с.
14. Орешин В.П. Государственное регулирование национальной экономики: Учебное пособие / В.П. Орешин. – М.: Юристъ, 1999. – 272 с.
15. Саниахметова Н.А. Регулирование предпринимательской деятельности в Украине: организационно-правовые аспекты / Н.А. Саниахметова. – Одесса: Одесская государственная юридическая академия, 1998. – 232 с.
16. Стеченко Д.М. Державне регулювання економіки: Навчальний посібник / Д. М. Стеченко. – К.: МАУП, 2000. – 176 с.
17. Ходов Л.Г. Основы государственной экономической политики: Учебник / Л.Г. Ходов. – М.: Изд-во БЭК, 1997. – 332 с.
18. Albert H. The Neglect of Sociology in Economic Science // Power in Economics. Ed. By K.Rothschild. – Harmondworth: Penguin books. 1971. – P. 21–35.
19. Arrow K.J. (1951) Social Choice and Individual Values. – 2nd ed. – N.Y.: Wiley, 1963.
20. Arrow K.J. Existence of Equilibrium for a Competitive Economy / K.J. Arrow, G. Debreu // Econometrica, 1954, Vol. 22. – №. 3. – p. 265–290.
21. Perroux F. The Domination Effect and Modern Economic Theory // Power in Economics. Ed. by K.W. Rothschild. – Harmondworth: Penguin books, 1971. – P. 56–73.
22. Rothschild K. Introduction // Power in Economics. Ed. by K.W. Rothschild. – Harmondworth: Penguin books, 1971. – P. 7–17.
23. Sonnenshein H. Do Walras' identity and continuity characterize the class of community excess demand functions? // Journal of Economic Theory. – 1973 – № 6. – P. 345–354.

УДК 334.02:661.12 (470+571)

ТИПОЛОГИЯ МОДЕЛЕЙ СТРАТЕГИЧЕСКОГО МЕНЕДЖМЕНТА В СОВРЕМЕННЫХ УСЛОВИЯХ РАЗВИТИЯ РОССИЙСКОГО ФАРМАЦЕВТИЧЕСКОГО КОМПЛЕКСА

Клунко Н.С., Санкт-Петербургский институт экономики, управления и права, - старший преподаватель кафедры экономики и организации производства, кандидат экономических наук, докторант Санкт-петербургского университета управления и экономики

Актуальность темы. Национальная фармацевтическая промышленность в силу социальной значимости производимой продукции, высокой степени государственного регулирования отраслевого рынка, наукоёмкости производства и инвестиционной привлекательности бизнеса занимает особое место в экономической системе страны. Значимость ее развития в национальной экономике обусловлена, прежде всего, необходимостью решения проблемы здоровья населения, социальной стабильности в обществе.

Именно поэтому модернизация промышленности по производству лекарственных средств выступает в настоящее время одним из приоритетных направлений внутренней политики государства.

Тем не менее, анализ текущего состояния фармацевтической промышленности, как в России, так и в прочих странах СНГ показывает недостаточный уровень их развития, что в первую очередь связано с отсутствием стратегического видения развития отрасли.

Степень исследования. Разработка и внедрение современных эффективных систем управления фармацевтическими предприятиями является важной составляющей в обеспечении надлежащего качества фармацевтической помощи населению.

Проблема повышения эффективности управления в указанной сфере неоднократно поднималась в исследованиях ученых, в частности, в работах А.С. Немченко, З.М. Мнушко, А.А. Котвицкой, Б.П. Громовика, И.В. Пестун, а также других авторов, однако, в связи с многовекторностью путей ее решения и глобальностью ее масштаба, на сегодняшний день она не может считаться исчерпанной и остается открытой.

В этом контексте вызывает интерес анализ организации стратегического управления фармацевтическим комплексом Российской Федерации, поскольку проблемы фармации являются подобными проблемам, которые присутствуют у её соседей, пути же решения этих проблем на основе стратегических подходов к управлению являются, если не идентичными, то по крайней мере очень похожими.

Таким образом, целью статьи является проведение аналитико-сравнительного исследования современных моделей управления фармацевтическими предприятиями в Российской Федерации на принципах стратегического управления.

Изложение основного материала. Состояние российского рынка фармацевтической продукции характеризуется двумя основными чертами: преобладанием среди поставляемой продукции устаревших, потерявших клиническую эффективность субстанций и готовых лекарственных средств, а также предельно высокой и постоянно растущей долей импорта. В связи с этим напрашивается решение о реформировании подхода к управлению, на основе создания эффективной модели стратегического управления. Вместе с тем, различные, преимущественно негативные процессы, протекающие на фармацевтическом рынке России не дают возможности решить данную проблему.

Как указывает Е.И. Нилова, как и в экономику России в целом, в фармацевтическую отрасль поступает недостаточный объем инвестиций. Основным источником финансирования отрасли являются собственные средства предприятий, которые составляют около 80% общего объема инвестиций. В таких условиях, когда собственные средства предприятий являются основным источником инвестиций, предприятиям преимущественно остается полагаться на свои собственные силы и средства и прилагать все возможные усилия, чтобы выжить в острой конкурентной борьбе и развиваться дальше. В таких условиях на первый план выходит вопрос о необходимости использования эффективных инновационных методик в процессе производства и управления, а также наиболее эффективных передовых маркетинговых технологий [4, с. 3].

По мнению В.С. Волкова большинство российских фармацевтических заводов так и не смогли перестроиться на новые условия экономического хозяйствования после распада СССР и перехода к рыночной экономике. Известно, что иностранные компании обеспечивают повышение конкурентоспособности за счет исполнения моделей внутрифирменного предпринимательства и маркетингового подхода к организации производства. Российским же компаниям пока не свойственны такие методы повышения конкурентоспособности. Так, например, анализ номенклатуры отечественных лекарств показывает, что в ней по-прежнему львиную долю составляют препараты, освоенные советскими предприятиями 30-40 лет назад, и по большей части они малоэффективны и морально устаревшие. И даже зачастую не из-за того, что нет необходимого технологического оборудования, мощностей для производства востребованных лекарств, а просто из-за того, что большинство фармацевтических предприятий не уделяет должного внимания потребностям современной медицины. И каждый год это приводит к тому, что соотношение российских и импортных препаратов увеличивается все больше и больше в сторону иностранных лекарств. Однако у российских фармацевтических производителей есть все возможности для выпуска импортозамещающих дженериковых препаратов [8, с. 33].